

До спеціалізованої вченої ради ДФ 35.051.058
Львівського національного
університету імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК ОПОНЕНТА

доктора педагогічних наук, професора,
завідувачки кафедри іншомовної освіти і міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету

БІДЮК НАТАЛІ МИХАЙЛІВНИ

на дисертаційне дослідження

**ТУРКО БОГДАНИ БОГДАНИВНИ «Професійна підготовка асистента
вчителя у навчальних закладах Канади»,**

представлене на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями),
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Актуальність проблеми дослідження зумовлена стратегічними завданнями створення нової системи педагогічної освіти в умовах соціально-культурної та економічної інтеграції України до європейського та світового освітнього простору. Зміна світоглядних цінностей шкільної освіти на засадах гуманізму, дитиноцентризму й партнерства потребує переосмислення професійних функцій і ролей педагога, зокрема асистента вчителя. В умовах сьогодення сучасний вчитель постає як провідник змін, учитель-новатор, партнер, модератор, фасилітатор успішної соціалізації школярів. Забезпечення якісного освітньо-виховного процесу у ЗЗСО зумовлює потребу в підготовці асистентів вчителів, здатних в умовах багатопредметності та інклюзії виконувати інтегративні функції: просвітницьку, навчально-розвивальну, профілактичну, консультативну, соціалізаційну, рекреаційну, здоров'язбережувальну, інклюзивну та інші, усвідомлювати високий рівень відповідальності за якість результатів, допомагати вчителю формувати в школярів ключові компетентності XXI століття.

Пошук можливих шляхів підготовки майбутніх асистентів учителів в Україні спонукає до студіювання найкращих зразків світового досвіду й упровадження інноваційних ідей у національній освітній простір. Звернення до досвіду Канади обґрунтовано низкою чинників, серед яких: високий рівень економічного розвитку, лідерські позиції країни на світовому освітньому ринку; потужна законодавча та нормативно-правова база щодо професійної підготовки асистента вчителя, осучаснення освітніх програм

підготовки асистента учителя; поєднання теоретичних та практичних компонентів у змісті навчання з базових дисциплін майбутніх асистентів вчителів; ефективна співпраця університетів та шкіл задля отримання якісного професійного досвіду та ін.

Тема дисертаційного дослідження Турко Б.Б. відповідає науковому напряму кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка. Дослідження виконано відповідно до наукової теми «Теоретико-методологічні засади підготовки фахівців дошкільної та початкової освіти в контексті соціальної мобільності» (номер державної реєстрації 0116U001693). Тема затверджена вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 31.10.2017 р.) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України (протокол № 4 від 25.06.2019 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертанткою досліджено нормативно-правові засади професійної підготовки асистента вчителя в Канаді в контексті інклюзії; виявлено змістові та процесуальні особливості професійної підготовки асистента вчителя до роботи з дітьми з особливими потребами; здійснено порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки асистента вчителя в закладах освіти Канади та України; окреслено можливості творчого використання прогресивних ідей канадського досвіду професійної підготовки асистента вчителя в Україні.

Нові факти, одержані здобувачем

Дисертаційна робота Турко Б. Б. є комплексним порівняльно-педагогічним дослідженням, у якому вперше виявлено особливості професійної підготовки асистента вчителя в закладах освіти Канади, зокрема: змістове наповнення навчальних програм, організації педагогічної практики, а також напрями взаємодії шкіл, шкільних рад та інших недержавних освітніх структур; проаналізовано соціально-історичні, культурно-педагогічні передумови розвитку інклюзивної освіти та професійність підготовки асистента вчителя у Канаді; обґрунтовано положення про нормативно-правове забезпечення професійної підготовки асистента вчителя в умовах інклюзивної освіти; вдосконалено положення щодо відбору і структурування змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх асистентів вчителів у ЗВО України; досліджено форми та методи професійної підготовки асистента вчителя у закладах освіти Канади; проаналізовано функції та обов'язки асистента вчителя; на основі порівняльно-педагогічного аналізу виокремлено спільне та відмінне у досвіді Канади й України та окреслено можливості використання прогресивних ідей досвіду Канади у системі підготовки асистента вчителя в закладах вищої освіти України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації та публікацій Турко Б.Б. є підставою для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених авторкою результатів. Вивчення широкої джерельної бази (382 найменування, з них 204 – іноземними мовами) дало змогу дисертантці об'єктивно висвітлити сукупність аспектів досліджуваної проблеми, зокрема: схарактеризувати підходи канадських науковців до розвитку інклюзивної освіти; виявити особливості підготовки асистента вчителя у закладах освіти Канади; з'ясувати основні функції та посадові обов'язки асистента вчителя в Канаді; проаналізувати зміст, форми та методи підготовки асистента вчителя та особливості проходження практики; окреслити можливості використання прогресивних ідей канадського досвіду професійної підготовки асистента вчителя у закладах вищої освіти України.

Викладений у вступі науковий апарат дає можливість цілісно уявити авторське бачення розв'язання досліджуваної проблеми, його алгоритм, інструментарій, способи інтерпретації одержаних результатів.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу теоретичних, емпіричних, компаративно-педагогічних, прогностичних методів дослідження. Вибір методів дослідження обумовлено визначеною метою, концепцією, адекватно завданням, які розв'язує авторка.

Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації забезпечено методологічною обґрунтованістю вихідних положень; використанням методів відповідно до мети та завдань дослідження; аналізом значного обсягу науково-педагогічних джерел, документів освітніх організацій та асоціацій, нормативно-правової бази та науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутнього асистента вчителя в Канаді, позитивними результатами впровадження матеріалів дисертації у діяльність закладів вищої освіти України.

Дисертацію виконано на високому науковому рівні. Позитивне враження справляє оформлення роботи, вміщені в ній автентичні інформаційні матеріали. Зміст анотації відображає зміст дисертації та висвітлює суттєві її аспекти, основні положення та висновки.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки у міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів

Наукові здобутки Турко Б.Б. складають теоретичну і методичну основу для подальших досліджень з проблем порівняльної педагогіки, загальної педагогіки, професійної педагогіки тощо. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні в освітню практику методичних рекомендацій «Професійна підготовка асистентів вчителів: досвід Канади» щодо можливостей використання прогресивних

ідей досвіду канадських науковців у процесі підготовці асистента вчителя у закладах вищої освіти України. Сформульовані в дисертаційній роботі положення та висновки використано у процесі підготовки фахівців зі спеціальності 013 «Початкова освіта» у навчальних курсах «Педагогіка», «Основи інклюзивної педагогіки», «Основи соціалізації осіб з особливими потребами» та «Методика роботи асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Національно-реабілітаційного центру I-II ступеня «Довіра» (довідка № 166 від 22 грудня 2021 р.), Мукачівського державного університету (довідка № 352 від 7 березня 2022 р.), Ужгородського національного університету (довідка № 710/01-14 від 27 квітня 2022 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 329-33/03 від 20 квітня 2022 р.), 27 Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка №928-Н від 29 квітня 2022 р.).

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Теоретичні положення та обґрунтовані рекомендації щодо використання прогресивних ідей досвіду Канади можуть слугувати науковою основою у процесі модернізації системи педагогічної освіти України, для розроблення нормативних документів із проблем підготовки майбутніх асистентів учителів, особливо в умовах розвитку інклюзивної освіти. Одержані практичні результати можуть бути використані українськими науковцями для проведення подальших компаративно-педагогічних студій, наукового обґрунтування сучасної стратегії та концепції розвитку інклюзивної освіти в Україні; адміністрацією ЗЗСО для успішного вирішення проблем щодо організації освітньо-виховного процесу за участі асистента вчителя; викладачами та здобувачами вищої освіти для поглиблення знань з питань професійної підготовки майбутнього асистента вчителя в закладах освіти Канади.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, значною мірою забезпечуються логічною структурою роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, 14 додатків та списку використаних джерел. Логічну структурованість роботи забезпечують висновки та узагальнення, а також унаочнюють 10 таблиць, 8 рисунків.

У першому розділі **«ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ У КАНАДІ В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ»** на основі студювання наукових джерел авторкою викладено результати вивчення проблеми професійної підготовки асистента вчителя у педагогічних дослідженнях канадських учених;

досліджено сутність ключових понять «інклюзія», «інклюзивне навчання», «діти з особливими освітніми потребами», «асистент вчителя», «професійна підготовка»; охарактеризовано особливості впровадження інклюзивної освіти в Україні та Канаді; досліджено генезу (3 періоди розвитку та становлення) інклюзивної освіти в Україні; висвітлено історико-педагогічні аспекти проблеми професійної підготовки асистента вчителя; проаналізовано нормативно-правову базу забезпечення організації освітнього процесу в інклюзивному класі.

Констатовано, що нормативно-правові засади професійної підготовки майбутніх асистентів вчителів у Канаді характеризуються розробленістю законодавчого забезпечення на рівні уряду провінцій та територій, яке постійно оновлюється та вдосконалюється відповідно до швидкоплинних вимог суспільства до освітнього процесу. Асистент вчителя у Канаді володіє нормативно-правовою базою у сфері інклюзивної освіти, що регламентує його функціональні обов'язки. В основі його діяльності лежить командний підхід, який забезпечують вчитель, інші педагогічні працівники, логопед, медичний персонал, адміністрація та батьки. Посадові обов'язки асистента вчителя передбачають застосування професійних знань, умінь та навичок у практичній діяльності; здійснення педагогічного супроводу дитини з ООП; співпрацю з іншими фахівцями; складання індивідуальної програми розвитку дитини; налагодження міжособистісних стосунків між всіма суб'єктами навчально-виховної діяльності. Дисертанткою з'ясовано основні функції асистента вчителя: організаційна; навчально-розвивальна; прогностична, консультативна.

У другому розділі **«ПІДГОТОВКА АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ»** авторкою охарактеризовано методичні засади підготовки асистента вчителя в закладах освіти Канади; розкрито роль управлінських освітніх структур (міністерства / департаменти освіти, шкільні ради) у процесі професійної підготовки асистента вчителя. Особливу увагу приділено аналізу навчальних програм підготовки асистента вчителя, висвітлено питання форм та методів навчання, організації педагогічної практики, яка є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутнього асистента вчителя.

На основі вивчення та аналізу навчальних планів і освітніх програм 48 закладів освіти Канади з підготовки асистента вчителя Турко Б. Б. з'ясовано, що особливостями структури професійної підготовки майбутніх асистентів є: наявність 1-2 річної програми для асистентів, які отримують спеціальний сертифікат або диплом після завершення навчання, диверсифікація форм набуття освіти (денна, заочна, дистанційна або онлайн), гнучкість, відкритість. Вагомою складовою організації процесу підготовки асистентів є закріплення теоретичних знань студентів на практиці, зокрема вивчення практичного досвіду ведення документації у школах, де працює асистент, співпраця з вчителем у процесі проведення уроків. Доведеним є той факт, що ефективно організована педагогічна практика, її безпосередній зв'язок з теорією є одним з основних шляхів покращення професійної підготовки

педагогічних кадрів, набуттям професійного практичного досвіду вчителя (менторство).

У третьому розділі **«ПОРІВНЯЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ КАНАДИ ТА УКРАЇНИ»** авторкою висвітлено результати дослідження стану професійної підготовки асистента вчителя в закладах освіти України; здійснено порівняльний аналіз професійної підготовки асистента вчителя в закладах освіти Канади та України, запропоновано науково-методичні рекомендації щодо використання прогресивних ідей канадського досвіду професійної підготовки асистента вчителя в системі вищої освіти України.

Порівняльний аналіз професійної підготовки асистентів вчителів в закладах освіти Канади та України уможливив виявити їх *подібні* (професійна спрямованість навчальних програм, методи навчання (онлайн-дискусії, семінари-дискусії, тренінги, проблемні лекції, рольові ігри, диспут, дебати), форми навчання (лекції, інтерактивні семінари, практичні заняття, консультації), складання екзаменаційної сесії студентами у кінці кожного семестру) та *відмінні* (умови вступу, мова навчання, кількість кредитів, термін навчання, типи навчальних програм, система оцінювання, управління освітою) ознаки.

Безперечно цінними є окреслені можливості творчого використання прогресивних ідей канадського досвіду у реформуванні сучасної системи педагогічної та інклюзивної освіти в Україні: створення асоціації асистентів вчителів України; розроблення схеми заохочення та підтримки асистента вчителя; сприяння академічній мобільності; залучення дослідників до розширення досліджень у сфері професійної підготовки асистента вчителя; доповнення освітньо-професійних програм підготовки здобувачів освіти новими вибірковими курсами (до прикладу «Міжособистісні комунікації»), розширення використання есе серед методів підсумкового контролю; залучення студентів до позааудиторної діяльності, зокрема до участі у волонтерській діяльності.

Для творчого використання прогресивних ідей досвіду канадських науковців у процесі підготовки асистента вчителя у закладах вищої освіти України Турко Б. Б. розроблено і впроваджено методичні рекомендації «Професійна підготовка асистентів вчителів: досвід Канади».

Проведене дослідження має прогностичне значення, подальшими перспективними напрямками вартими дослідницької уваги слугуватимуть: особливості професійної підготовки майбутніх асистентів вчителів за дистанційною формою навчання; особливості організації науково-дослідницької роботи у процесі професійної підготовки майбутніх асистентів вчителів тощо.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності

При детальному розгляді дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено. У мовностилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, зауважимо, що деякі положення мають дискусійний характер:

1. У першому розділі п. 1.3 висвітлено історико-педагогічний аспект проблеми професійної підготовки асистента вчителя в Канаді. На нашу думку, дослідження виграло б і набуло більшої доказовості, якби авторка запропонувала власну періодизацію (етапи становлення) інклюзивної освіти в Канаді (за аналогією визначених у табл. 1.3 етапів становлення та розвитку інклюзивної освіти в Україні).

2. Заслужують позитивної оцінки дослідницькі матеріали, що викладені у другому розділі дисертації. Вважаємо, що поглибленню і збагаченню їх змісту могло б сприяти виявлення особливостей професійної підготовки асистента вчителя під час пандемії COVID-19 у Канаді.

3. Як підсумок одержаних результатів наукового пошуку варто було б розробити модель (схему) професійної підготовки асистента вчителя у закладах освіти Канади, в якій відобразити обґрунтовані методологічні, нормативно-правові, організаційно-педагогічні засади, що розкривало б розуміння системності цього феномену в досліджуваній країні.

4. У контексті сучасних вимог до професійної підготовки фахівців доцільно було б проаналізувати особливості формування soft skills у майбутніх асистентів вчителів у канадському досвіді.

5. Оскільки визначена проблема дослідження має компаративний характер, варто було б висвітлити результати дослідження у фахових наукових журналах з порівняльної професійної педагогіки («Порівняльна професійна педагогіка», «Порівняльні педагогічні студії»).

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях

Основні положення дисертації відображені в достатній кількості наукових публікацій у фахових виданнях України (5 статей), у наукових періодичних виданнях інших держав (2 статті), у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях (11 тез доповідей), методичних рекомендаціях, що свідчить про ретельну роботу, проведenu дисертанткою в процесі наукового дослідження та його апробації.

Висновок

Аналіз змісту дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що наукова праця Турко Б. Б. «Професійна підготовка асистента вчителя у навчальних закладах Канади» є завершеним, самостійним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення для педагогічної науки й практики, порівняльної професійної педагогіки. Дисертація заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 №44, а її авторка Турко Богданна Богданівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іншомовної освіти
і міжкультурної комунікації
Хмельницького національного університету

Наталя БІДЮК

Підпис Бідюк Н.М. засвідчую:
проректор з наукової роботи ХНУ

Олег СИНЮК